
Методика вивчення термінології на заняттях української мови студентами медичного вузу

Інна Перцова

Кафедра суспільних та гуманітарних наук, Донецький національний медичний університет,
м. Кропивницький, Україна
ORCID 0000-0001-6236-430X

Для цитування цієї статті:

Перцова Інна. Методика вивчення термінології на заняттях української мови студентами медичного вузу. International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 2, No. X, 2023, pp. 49-55. doi: 10.46299/j.isjel.20230202.06.

Надійшла до редакції: 28 лютого 2023 р.; **Схвалено:** 06 березня 2023 р.;

Опубліковано: 01 квітня 2023 р.

Анотація: Медична термінологія була, є і буде найскладнішою областю для лінгвістичного дослідження. Медична термінологія – це і відлуння минулого, і міст у сьогодення. З одного боку, величезна частина термінологічної бази даних залишалася без змін, незважаючи на те, що наука безперервно розвивалася. З іншого боку, бурхливий розвиток медицини, упровадження інноваційних технологій, поява великої кількості нових методів діагностики та лікування, приладів та інструментів медичного призначення не могло не позначитися на стані медичної термінології, що у свою чергу загостило проблему термінологічної грамотності сучасного спеціаліста. Навчання студентів медичній термінології на початковому етапі викладання української мови є важливою ланкою в процесі удосконалення їхньої професійної компетенції. Вивчення фахової наукової термінології надзвичайно актуальне для поповнення та активізації фахового словника майбутніх лікарів, сприяє розвитку культури усного й писемного професійного мовлення, що в цілому поліпшить якість підготовки медичних фахівців. Опановування термінологічним медичним глосарієм як засобом професійної комунікації дозволяє студентам легше засвоювати матеріал дисциплін, передбачених програмою підготовки кадрів вищої кваліфікації, та вдосконалювати свій рівень. Проблеми, що виникають у процесі навчання термінології, мають, як правило, смисловий характер. Особливості термінологічної медичної лексики: термінологічна синонімія, термінологічна антонімія, термінологічна епонія тощо слід враховувати при створенні системи вправ з навчання використання термінологічної лексики. Навчальні тексти, що вивчаються на практичному занятті з української мови, повинні мати адекватну семантико-смислову структуру, яка задовольняє тим самим вимогам, що і текст за фахом, який дозволить актуалізувати взаємозв'язок усіх видів мовної діяльності, а також розвивати довготривалу пам'ять під час засвоєння термінологічної лексики. Представлені у статті варіанти методичних прийомів, їхнє творче осмислення та застосування на етапі вивчення медичної термінології дозволять організувати цікаву й продуктивну навчальну діяльність студентів на практичному занятті.

Ключові слова: українська мова, професійно орієнтоване навчання, комунікативна компетентність, медична термінологія, термінологічна синонімія, термінологічна антонімія, термінологічна епонія.

1. Вступ

В епоху глобалізації проблема професійно орієнтованого навчання визнається пріоритетним напрямом освіти. Професійно орієнтоване навчання – навчання, засноване на врахуванні потреб студентів–медиків у вивченні української мови, що диктується особливостями майбутньої професії.

Лікар із добре сформованими комунікативними компетенціями дотримується правил мовного етикету у спілкуванні з пацієнтом, виявляє повагу до пацієнта незалежно від його статі, віку, раси й національності, соціального та матеріального становища, політичних і релігійних переконань та інших факторів. Таким чином, необхідність викладання української мови у медичному виші очевидна.

Метою навчання українській мові в медичному закладі є практичне оволодіння українською мовою, достатньою для її усного та письмового використання у майбутній професійній діяльності. Основний акцент на заняттях робиться на знайомстві зі специфікою професійного мовлення, проводиться її лінгвістичний та культурологічний аналіз, формуються навички оптимального використання всіх засобів мови. Для цього особлива увага приділяється вивченню наукового стилю мовлення, що лежить в основі професійного спілкування. На практичних заняттях студенти, імітуючи різні ситуації, навчаються впливати на пацієнтів словом, набувають навичок грамотного використання професійної лексики, що дозволить їм, як майбутнім медичним працівникам, зробити їхнє спілкування більш ефективним, доступним, цілеспрямованим.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Комунікативна компетентність медика у спеціальній сфері включає: розуміння та тлумачення професійних термінів; розуміння вербальних, та невербальних засобів (міміка, пантоміміка та жести у розмові з хворим); екстралінгвістичних (паузи, сміх, плач, темп мовлення), коректне використання термінів у професійній сфері. Ця компетенція є основною умовою формування мовної особи лікаря незалежно від галузі його спеціалізації.

Перша сходинка у вивченні української мови студентами починається із засвоєння медичної термінології – одного із специфічних пластів лексики, що в силу особливостей структурно-семантичного, словотвірного та стилістичного характеру відрізняється від загальноживаних слів і тому займає особливе місце в лексичній системі мови, тим більше, що 70 відсотків медичних термінів складаються з двох і більше слів, які повинні узгоджуватися в роді, числі, відмінку, а також бути морфологічно зрозумілі студентам. Медична термінологія – сукупність слів та словосполучень, що використовуються фахівцями для позначення наукових понять у галузі медицини та охорони здоров'я. Сучасна медична термінологія представлена складною системою, сукупністю медичних та парамедичних термінів, що склалася внаслідок багатовікового розвитку світового лікування та медичної науки, яка й досі розвивається динамічно. За словами Я. Януш, «саме термінологічна лексика є тим своєрідним барометром, який визначає й рівень професійної освіти, оскільки багата й розгалужена термінологія є, безсумнівно, одним з важливих показників належного рівня професійної освіти країни» [1].

3. Мета та задачі дослідження

Мета та задачі дослідження обумовлена особливим соціальним статусом медицини, завдяки якому медична термінологія на сьогоднішній день набуває значного поширення в сучасній українській мові. Метою статті є розробка методичного підходу до раціонального процесу вивчення термінів на заняттях з української мови у медичному закладі, а також рекомендації та приклади у рамках цього підходу.

4. Аналіз дієтератури

Питання особливостей та аналізу українських медичних термінів розглянуто у працях вітчизняних науковців: Ю. О. Бражук [2], Г. В. Дидик-Меуш [3], Н. П. Литвиненко [4], Т. О. Луковенко [5], Н. П. Місник [6], Г. В. Навчук [7], О.В. Самойленко [8], Г. Германович [9], В.І. Тихоші [10], Л. М. Філюк [11], Г.П. Хирівської [12], Н. Цісар [13], В.І. Лисенко [14]. та інших. Ключове положення сучасних поглядів дослідників таке: основні проблеми полягають у недостатній унормованості та недостатній уніфікації медичної термінології, наявності термінологічної синонімії, термінологічної епонії, швидкому розширенні термінологічного поля медицини, що створює певні труднощі у процесі засвоєння цієї лексики. Отже, питання методики викладання термінологічної лексики у медичних закладах залишається дуже актуальним.

5. Методи дослідження

Методи дослідження включають теоретичний аналіз та узагальнення наукової літератури з методики викладання української мови як іноземної, системний аналіз, порівняння, теоретико-методичне прогнозування, наукове спостереження.

Вивчення студентами медичних дисциплін з метою повноцінного оволодіння майбутньою професією висуває на перший план низку завдань: підготовка студентів до професійної комунікації та лікувальної практики в українських лікарнях; оволодіння теоретичним матеріалом медицини як галузі професійної діяльності, що характеризується певним набором специфічних категорій, понять та явищ. Термінологічна лексика медицини є однією з найбільш великих термінологічних систем, вона має бути предметом вивчення не тільки на заняттях з латини. Процес освоєння дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» також повинен передбачати вивчення анатомічних, клінічних, фармакологічних термінологічних одиниць.

Важливими умовами, що визначають ефективність роботи студентів, є: правильне поєднання обсягу аудиторної та самостійної роботи; правильна методична організація роботи студента; постійний контроль за виконанням роботи.

Розвиток загальних навчальних умінь при вивченні термінології передбачає не тільки роботу з функціонально пов'язаними текстами, а й уміння студентів використовувати довідкову літературу та словники, адже засвоєння знань значною мірою залежить від їх структурованості та систематизації. Але цікава робота з новою лексикою та медичною термінологією не повинна перетворитися на банальне виписування значень лексем, термінів та прийнятих скорочень зі словників та інших довідкових джерел. Навчання лексиці має бути керованим та нормованим, орієнтованим на практичне її використання у побутовій та професійній мові.

Тому при навчанні спеціальної лексики на заняттях з української мови за професійним спрямуванням слід дотримуватися принципу мотивації та поетапності формування термінологічної лексичної бази. Нераціонально дотримуватися єдиної схеми презентації.

Введення медичної лексики має здійснюватися поетапно:

- введення одиночних медичних слів та термінів;
- введення медичної термінології у словосполучення;
- введення медичної термінології у лексико-граматичні конструкції;
- використання медичних термінів у мікротекстах.

«Треба презентувати термінологічний матеріал не тільки від простого до складного, але й з урахуванням повсякчас оновлюваних під впливом розвитку новітніх технологій системних зв'язків як на рівні української медичної терміносистеми, так і сучасної міжнародної» [15].

На заняттях з української мови слід використовувати такі способи введення термінів: **пряме, безпосереднє введення (тобто визначення терміна)** – викладач записує термін на

дощі або виводить на екран, а студенти фіксують його в зошитах, дається усне чи письмове тлумачення терміна (для цього студентам пропонується завести спеціальний зошит-словник). Термін кілька разів промовляється вголос, що дозволяє запам'ятати правильну його вимову. Особливо доцільно робити з термінами іноземного походження. На першому етапі студенти вчаться розпізнавати терміни, виписують їх тлумачення, працюють над виробленням навичок правильної вимови. Наприклад, при читанні тексту «Організм як біологічна система» вводимо слова та словосполучення: «*плаский епітелій*», «*кубічний епітелій*», «*циліндричний епітелій*», «*миготливий епітелій*». Така лексика є важкою для сприйняття, тому для її запам'ятовування доцільно використовувати репродуктивні вправи. Для кращого засвоєння термінологічного матеріалу слід включати таблиці, яскраві ілюстрації, що запам'ятовуються.

Спосіб з'ясування семантики та етимології слова. З'ясувавши походження терміна, необхідно дати лінгвістичне пояснення його виникнення (етимологізація терміна). Наприклад, термін «педикульоз» утворений від лат. *pediculus* 'воша' – захворювання шкіри та волосся, спричинене паразитами. Термін «елефантизм» (слоновість, слонова хвороба) походить від грец. *elephas* 'слон' – потовщення шкіри та підшкірної тканини. Термін «іхтіїзм» утворений від грец. *ichthys* 'риба' – явища отруєння рибою. Курс «Українська мова за професійним спрямуванням» повинен передбачати також освоєння епонімів – термінів, утворених на основі власних назв. І хоча останнім часом відзначається тенденція до обмеження вживання епонімічних термінів у медичній термінології, вони, як і раніше, беруть активну участь у процесі номінації. До складу медичних термінів у різний час входили й агіоніми – біблійні імена та імена святих Християнської Церкви: кадик – Адамове яблуко, ерготизм, гангрена – Антонов вогонь, хорія – танець святого Вітта. Медичні терміни зберегли у собі й імена відомих грецьких медиків: Гіппократ: маска Гіппократ; Галена: галенові препарати, Герофіла: жом Герофіла, синусний стік. При вивченні термінології виникають проблеми семантичного характеру, зокрема, при знайомстві зі спеціальними еталонними науковими позначеннями, оформлені графічно та граматично за правилами латинської мови.

Спосіб використання наочних матеріалів (наприклад, при поясненні, як утворені прикметники в анатомічних термінах – шилоподібний відросток, хрестоподібні зв'язки, ромбовидний м'яз, клиноподібна кістка).

На наступному етапі медична лексика вводиться при вивченні лексико-граматичних конструкцій, починаючи з простих словосполучень. Студентам може бути запропоновано завдання скласти речення, використовуючи запропоновані слова та словосполучення: *клітинна оболонка, цитоплазма, ядро, органіди* або дати визначення наступним словам, від них утворити спільнокореневі слова, скласти з ними речення: *ліки, амбулаторія, стаціонар, деонтологія, гіподинамія, стерилізація, діурез, пролежень, пальпація, ін'єкція*.

Ефективними також будуть інтерактивні методи вивчення медичної термінології: студентам дається виписка з історії хвороби конкретного пацієнта, пропонується пояснити всі клінічні терміни, що зустрілися (зробити розбір за терміноелементами).

Особлива увага в системі вправ приділяється підбору синонімів та антонімів як одному із способів семантизації та класифікації термінологічних одиниць. Підбір синонімів та антонімів несе велику інформативність, розширює уявлення студентів про терміни різного походження. Під час роботи з текстами слід звертати увагу на застосування синонімів, аналізувати смислові відтінки кожного з них; пропонувати студентам підібрати інші варіанти використання даного слова або виразу, обговорити стилістичне забарвлення синоніму.

Завдання можна запропонувати такі:

1. Підберіть медичні терміни-синоніми до слів та словосполучень: облісіння (алопеція), ядуха (бронхіальна астма), світлобоязнь (фотофобія), вошивість (педикульоз), нічне нетримання сечі (енурез) вислуховування (аускультация), жовтяниця (жовтуха), пронос (діарея), горло (глотка), цукриця (діабет), молочастий (емульсійний), пошесть (епідемія), червонокрівець (еритроцит), вічко матки (зів матки).

2. Підберіть антоніми: рецесія (гіпертрофія), тахікардія (брадикардія), супінація (пронація), реплантація (імплантація), фібриляція (дефібриляція), прогенія (прогнатія), макростомія (мікростомія), гіпертонія (гіпотонія).

3. Хто більше назве термінів на тему...? (Наприклад, на тему "Серце" або "Органи дихання").

4. Закінчіть словосполучення (наприклад: плечовий ... (пояс), променева ... (кістка), лімфатичні... (вузли).

5. Вставте пропущене слово (наприклад: «Трубчасті кістки мають ... (тіло) та два (кінці)»).

6. Виправте помилку (наприклад: «Діагноз (симптом) – це ознака, яка характерна для захворювання).

7. Складіть правильно (дві частини різних речень об'єднані в одне, наприклад: «Стравохід – відділ травної системи, що регулює діяльність усіх органів та систем людини.

Нервова система – це система, розташована між горлянкою та шлунком»).

8. Утворіть від перших іменників прикметники та погодьте з другим іменником (наприклад, набряк – обличчя, перкусія – звук, катар – запалення).

9. Підберіть однакові за змістом назви (наприклад, грудна жаба, розлад ритму, серцевий м'яз, омертвіння серцевого м'яза/некроз, аритмія, стенокардія, міокард).

Навчальні тексти, що вивчаються на практичному занятті з української мови, повинні мати адекватну семантико-сміслову структуру, яка задовольняє тим самим вимогам, що і текст за фахом, який дозволить актуалізувати взаємозв'язок усіх видів мовної діяльності, а також розвивати довготривалу пам'ять під час засвоєння термінологічної лексики.

Як домашнє завдання студентам пропонується придумати речення з медичною термінологією із подальшою презентацією однокласникам у межах наступних практичних занять.

6. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Формуванню комунікативної компетенції сприяють інтерактивні технології навчання, що ґрунтуються на активній взаємодії іноземних студентів із викладачем та один з одним – саме з їхнім дослідженням ми пов'язуємо свої найближчі наукові розвідки.

7. Висновки

Отже, для того, щоб стати хорошим спеціалістом у своїй галузі, студент повинен мати не тільки необхідний рівень знань, але також вміти викладати свої думки, грамотно використовувати в мові необхідну термінологічну лексику. Слід підкреслити, що знання, правильне освоєння та застосування наукової медичної термінології є необхідною частиною професійної підготовки спеціаліста-медика. Вивчення медичної термінології надає студентам можливість освоїти анатомічну, клінічну та фармацевтичну термінологію, дає базові знання про мову медичної професії та допомагає розвинути професійну комунікативну компетенцію. Оволодіння термінологічним пластом медицини має бути результатом координації зусиль викладачів спеціальних дисциплін і викладачів української мови за професійним спрямуванням. Активізація роботи з навчання термінологічної лексики сприяє активності студентів щодо навчального матеріалу, підвищенню ефективності його засвоєння, формуванню вміння самостійно розширювати отримані знання, формуванню потреби у читанні літератури за фахом.

Список літератури:

- 1) Януш Я. (1998) Роль термінології у професійній освіті. *Українська термінологія 79 і сучасність*. Київ, НАН України. (С. 25-29)
- 2) Бражук Ю. (2013) Проблема взаємодії національного та інтернаціонального компонентів в анатомічній термінології (на прикладі українського стандарту анатомічної номенклатури). Вилучено із: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2013_7_68
- 3) Дидик-Меуш Г. (2008) Українська медицина. Історія назв. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 400 с.
- 4) Литвиненко Н. П. (2016) Основні параметри класифікації фахового медичного дискурсу. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки*. Вип. 245 (С. 25-31)
- 5) Луковенко Т. О. (2013) Складання як один із способів термінотворення у галузі гомеопатії. *Термінологічний вісник*. Вип. 2 (2) (С. 28-31)
- 6) Місник Н. В. (2002) Формування української медичної клінічної термінології. *Дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Місник Наталія Володимирівна*; НАН України, Ін-т укр. мови. К. 173с.
- 7) Навчук Г. В., Шутак Л. Б. (2014) Культура мови медика як невід'ємна складова лікарської деонтології. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Вип. 15 (С. 133-140)
- 8) Самойленко О.В. (2020) Особливості української медичної термінології. Вилучено із: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/13/part_1/23.pdf
- 9) Германович Г. (2016) Медичні терміни з компонентами карді(о)- та серц(е)- у сучасній українській мові. *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка»*. Серія : *Проблеми української термінології*. Вісник № 842 (С.51-54)
- 10) Тихоша В. І. (2003) Структурно-семантичні особливості медичних термінів української мови. *Філологічні науки № 20*. (С. 100–104).
- 11) Філюк Л. М. (2016) Моделювання тезаурусу української медичної термінології. *Мова № 25* (С.94–98)
- 12) Хирівська Г. П. (2018) «Тематична класифікація української фармацевтичної термінології.» *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка»*. Серія: *Проблеми української термінології*. Вісник № 890 (С.70–74)
- 13) Цісар Н. (2008) Ономазіологічні аспекти вивчення метафори (на матеріалі медичної термінології). *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка»*. Серія : *Проблеми української термінології*. Вісник № 620 (С.224–227)
- 14) Лисенко В. І. (2009) Терміни-епоніми в українській анатомічній термінології.» *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : «*Проблеми української термінології*». Вісник № 648 (С.66–70)
- 15) Кучеренко О. (2022) Вивчення медичної термінології в процесі інтегрованого навчання української як іноземної. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Вип. 40 (С. 41–52).

The methodology of studying terminology in Ukrainian language classes by students of a medical university

Inna Pertsova

Department of Ukrainian Language of the Donetsk National Medical University, Kropyvnytskyi, Ukrainian

ORCID 0000-0001-6236-430X

Abstract: Medical terminology was, is and will remain the most difficult area for linguistic research. Medical terminology carries both the past and the present developments in it. This can be seen from a huge part of the terminological database that remained unchanged, despite the fact that science has been developing continuously. But then there is the rapid development of medicine, new technologies, a large number of new diagnosis methods and treatments, medical devices and tools, which undoubtedly expanded medical terminology, and all those changes made the problem of today's terminological competence of a professional even more pressing. Teaching medical terminology to students who just began learning the Ukrainian language is an important component in the process of improving their professional competence. Studying occupational scientific terminology is extremely important for expanding and activating the occupational vocabulary of future doctors. It helps develop the culture of written as well as oral use of professional language, which will generally improve the quality of training of healthcare professionals. By mastering the medical terminology glossary as a means of professional communication students will be able to learn the material of the curriculum subjects for highly trained specialists and to improve more easily. Problems arising in the process of learning terminology are usually semantic. When creating a system of exercises for teaching the use of terminology, peculiarities of medical terminology, such as terminological synonymy, terminological antonymy, terminological epony, etc. should be taken into account. Training texts studied in practical Ukrainian language sessions must have an adequate semantic structure that meets the same requirements as an occupational text, which will help maintain the connection between all language behaviours, as well as develop long-term memory while mastering medical terminology. Variants of techniques covered in this article, their creative interpretation and application at the stage of learning medical terminology will help plan interesting and productive practical activities for students.

Key words: Ukrainian language, occupation training, communicative competence, medical terminology, terminological synonymy, terminological antonymy, terminological epony.
